

İqlim dəyişikliyi dünyada ekosistemlər üçün bu təhdidləri yaradır...

Samirə Səfərova

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, qlobal istiləşmə indiki və gələcək nəsillərin rifahı üçün vacib olan biomüxtəlifliyin itirilməsinin əsas səbəbidir. Fauna və floranın bir çox növləri hətta hava və suyun temperaturunun bir qədər artması ilə də yox ola bilər. Bitkilər ən çox risk altındadır, çünki onlar sürətli uyğunlaşma qabiliyyətinə malik deyillər. İqlim dəyişikliyinə təsiri milyonlarla bitki və heyvan növünü təhdid edir

Artıq bu gün müxtəlif flora və fauna növlərinin məhv olma sürəti təbii yox olma prosesləri zamanı olduğundan bir neçə min dəfə yüksəkdir. İstiləşmə Dünyasında Vəhşi Təbiət adlı yeni araşdırma bugünkü ekstremal iqlim şəraitinin yaxın gələcəkdə normaya çevriləcəyini göstərir. Eyni zamanda, havanın temperaturunun 4,5 dərəcə artması heyvan və bitki növlərinin demək olar ki, 50%-nin yox olması ilə nəticələnir.

Xatırladaq ki, Paris İqlim Sazişinin iştirakçısı olan ölkələr qlobal temperatur artımını 2 dərəcəyə qədər saxlamağa dair öhdəlik götürüblər. Bununla belə, biomüxtəlifliyin itirilməsi riski yalnız yarıya qədər azalır. Mütəxəssislər hesab edirlər ki, flora və faunanın bir çox növlərini hələ də müxtəlif iqlim şəraitinə malik yeni ərazilərə “köçürməklə” xilas etmək olar. Lakin ən əsası odur ki, bu gün də havanın temperaturunun sürətlə yüksəlməsinin qarşısını almaq mümkündür. Buna atmosfərə buraxılan istixana qazları emissiyalarını azaltmaqla nail olmaq olar. İqlim dəyişikliyinə təsiri milyonlarla bitki və heyvan növünü təhdid edir. Hesab olunur ki, iqlim dəyişikliyinə vəhşi təbiətə və ekosistemlərə təsirinə monitorinqi xüsusilə həyatın ən çox risk altında olduğu yerlərdə mühafizə tədbirlərinin işlənilməsində əsas rol oynayır. Alimlərin hesablamalarına görə, orta qlobal temperatur 2 dərəcə artarsa, 2100-cü ilə qədər bitki növlərinin təxminən 18%-i və məməli növlərinin 22%-i yox ola bilər. İqlim dəyişikliyi biomüxtəlifliyin itirilməsinin əsas səbəbi olduğundan, mühafizə orqanları müxtəlif iqlim ssenarilərinin növlərə necə təsir edəcəyindən xəbərdar olmalıdırlar. Bununla əlaqədar sual yaranır: müəyyən heyvan və bitki növlərinin yaşayış mühiti və iqlim dəyişikliklərinə reaksiyasını dəqiq proqnozlaşdırmağa imkan verən effektiv elmi metodlar mövcuddurmu? Yüzlərlə alim, laboratoriya, startap, tənzimləyici qlobal və yerli iqlim nümunələrini və onların əsrin sonuna qədər necə dəyişə biləcəyini anlamaq üçün bu sahədə işləyir. Amma hələ də ortada arzu edilən nəticə yoxdur. Bu gün Yer kürəsində təxminən 8,7 milyon bitki və heyvan növü yaşayır, lakin alimlərin fikrincə, iqlim dəyişikliyi və insan fəaliyyəti səbəbindən onların ən azı dördü biri artıq yaşayış yerlərini tərk etmək məcburiyyətində qalıb. Biomüxtəliflik və Ekosistem Xidmətləri üzrə Hökumətlərarası Elm-Siyasət Platformasının araşdırmasına görə, bu amillər yaxın onilliklərdə 1 milyona yaxın heyvan və bitki növünün yox olmasına səbəb ola bilər.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının ekspertləri xəbərdarlıq edir ki, ekosistem xidmətləri insanların ehtiyaclarını ödəmirsə, biomüxtəlifliyin itirilməsi insan sağlamlığına da ciddi təsir göstərə bilər. Bitki növləri azaldıqca, genetik müxtəlifliyin itirilməsi qida məhsullarını zərərvericilərə və xəstəliklərə qarşı daha həssas edə bilər, yerli və qlobal ərzaq təhlükəsizliyini poza bilər və dərman bitkilərinin populyasiyasının azalmasına səbəb ola bilər.

COP29 Azərbaycanın beynəlxalq miqyasda ekoloji problemlərə qarşı mübarizədə daha fəal iştirakına zəmin yaradır

Dəyişən hava şəraiti flora və faunanın fitri reproduktiv sistemlərini pozur, gözlənilməz nəticələrə və biomüxtəlifliyin və su ekosistemlərinin deqradasiyasına gətirib çıxarır. Son iki onillikdə iqlim dəyişikliyi prosesləri dünyada biomüxtəlifliyin və biotəhlükəsizliyin ekoloji tarazlığını dəyişdirir. Bu məlumat 1880-ci ilə və bəzən daha əvvələ aid etibarlı iqlim qeydlərindən məlumdur.

Yüz illər, hətta minilliklər ərzində bitkilər və heyvanlar nisbətən sabit iqlim şəraitinə uyğunlaşdılar. Təkamül nöqteyi-nəzərindən bir göz qırpımında olan orta temperatur yüz il ərzində hətta 0,5 dərəcə qalxarsa, bir çox növlər vaxtında uyğunlaşa bilməyə bilər. İqlim şəraitində mövsümi dəyişikliklərin bitki və heyvanların həyat dövrlərinə necə təsir etdiyini öyrənən fenologiya sahəsində bir neçə son tədqiqat bu sualı araşdırdı və onların tapıntıları iqlim dəyişikliyi ilə canlı təbiət arasındakı əlaqəyə işıq saldı. Yığılmış problemlərin həllinə həqiqətən də çox az vaxt qalıb. Beləliklə, temperaturun artması səbəbindən dəyişən iqlim şəraiti biomüxtəlifliyə təsir göstərir, çünki növlər yeni şəraitə uyğunlaşmaq üçün mübarizə aparır, onların yayılmasında dəyişikliklərə və bəzi hallarda nəslin kəsilməyə səbəb olur. İstiliklə əlaqəli xəstəliklərin artması səbəbindən insan sağlamlığı da risk altındadır. Planetimizin qütb bölgələri iqlim dəyişikliyinə ən çox təsirlənən bölgələr sırasındadır, çünki əriyən buzlaqlar ciddi qlobal problemlər yaradır. Bu ərimə qlobal temperaturun yüksəlməsinin birbaşa nəticəsidir. Buzların əriməsi dəniz səviyyəsinin yüksəlməsinə əhəmiyyətli töhfə verir. Bunun nəticələri çox geniş və qorxuludur. Dəniz səviyyəsinin yüksəlməsi sahil eroziyasına gətirib çıxarır, bu fenomen quru kütlələrini tədricən tükəndirir, sahil xətlərinin formasını dəyişir və çox vaxt qiymətli torpaqların itirilməsinə səbəb olur. Bu eroziya alçaq əraziləri və kiçik ada dövlətlərini viran qoya bilər ki, bu da dənizləri işğal etmək təhlükəsi ilə üzleşir. Bundan

əlavə, dəniz səviyyəsinin yüksəlməsi, xüsusilə sahiləni icmalarda daşqın riskqini artırır. Daşqınlar insan həyatı, əmlak və infrastruktura dərhal və dağıdıcı təsir göstərə bilər və dəniz səviyyəsi yüksəlməyə davam etdikcə tezliyi və şiddətinin artacağı gözlənilir. İqlim dəyişikliyi daha ekstremal və gözlənilməz hava şəraiti ilə əlaqələndirilir. Bura kənd təsərrüfatına, su ehtiyatlarına və insan sağlamlığına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən qasırğaların, quraqlıqların və istilik dalğalarının tezliyinin və şiddətinin artması daxildir. İqlim dəyişikliyinə ətraf mühitə təsirləri müxtəlifdir və bir-biri ilə bağlıdır. Onlar bu təsirləri azaltmaq və dəyişən dünyaya uyğunlaşmaq üçün qlobal əməkdaşlığa və fəaliyyətə təcili ehtiyac olduğunu vurğulayırlar. Davamlı gələcəyə töhfə vermək məsuliyyəti hökumətlərin, sənaye sahələrinin və fərdlərin üzərinə düşür. Bunlara Azərbaycanın ev sahibliyi edəcəyi COP29 sammitində geniş şəkildə toxunalacağı gözlənilir. Sessiyanın əsas çağırışları və hədəfləri sırasında qlobal istiləşməyə qarşı birgə mübarizə dayanır. Təbii ki, bu yöndə öhdəliyin təmin olunması hər birimizin mənəvi borcudur. Bizim əsas prioritetimiz imkanların məhdudlaşdığı şəraitdə qlobal istiləşməni diqqətdə saxlamaq, həlli yolları üçün birgə mübarizə aparmaq olmalıdır. COP29 konfransı Azərbaycanın beynəlxalq arenada ekoloji problemlərə qarşı mübarizədə daha fəal iştirak etməsinə imkan yarada bilər. Bu, ölkənin digər ölkələr və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığını gücləndirərək, yeni texnologiyalar, investisiyalar və bilik mübadiləsi sahəsində imkanlar açacaq. Bu səbəbdən COP29 böyük önəmə malikdir.